

אגדת היום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד סביב הדף היומי >> ג-ט סיון >> בבא בתרא קכו-קלד

לימוד התורה של תלמידי הלל

הרקע בגמרא

הגמרא עוסקת בענייני נחלות, ומגיעה למקרים שבהם אנשים הדירו את בניהם מנכסיהם - בין היתר בגלל התנהגותם. בהקשר זה מובא סיפור על יונתן בן עוזיאל: אדם שבניו לא נהגו כשורה נתן לו את נכסיו, אבל יונתן בן עוזיאל העביר שלישי מהנכסים בחזרה ליורשים לאחר מות אביהם (אף שלא נהגו כשורה). הוא עמד על צדקת מעשהו גם מול ביקורת מצד שמאי הזקן. בהמשך מתברר שיונתן בן עוזיאל אכן הלך בדרך המנוגדת לשמאי, והיה גדול תלמידיו של הלל. הגמרא מביאה אגדה נוספת על גדולתו של יונתן בן עוזיאל, וגדולת שאר תלמידיו של הלל הזקן, שהקטן שביניהם הוא רבן יוחנן בן זכאי נשיא ישראל.

שאלות הכוונה ללימוד

עצמי

מה חשוב בשיחות דקלים ומשלי שועלים?
במה עדיף יונתן בן עוזיאל על רבן יוחנן בן זכאי?
איך זה שדווקא תלמידיו של הלל, זמן רב אחרי שפסקה השראת השכינה, היו ראויים להשראת שכינה?
למה דיוני אב"י ורבא נחשבים לדבר קטן?

האגדה: בבא בתרא קלד א

תָּנוּ רַבָּנָן: מַעֲשֵׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁלֹּא הָיוּ בָּנָיו נוֹהֲגִין כְּשׁוֹרָה, עָמַד וְכָתַב נִכְסָיו לְיוֹנָתָן בֶּן עֲזִיָּאל. מָה עָשָׂה יוֹנָתָן בֶּן עֲזִיָּאל? מָכַר שְׁלִישׁ, וְהִקְדִּישׁ שְׁלִישׁ, וְהַחְזִיר לְבָנָיו שְׁלִישׁ. בָּא עָלָיו שְׁמַאי בְּמַקְלוֹ וּבְתַרְמִילוֹ, אָמַר לֵיהּ: שְׁמַאי, אִם אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא מִה שְׁמִכְרְתִי וּמֵה שֶׁהִקְדַּשְׁתִּי, אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא מִה שֶׁהַחְזַרְתִּי, וְאִם לֹא, אִי אַתָּה יָכוֹל לְהוֹצִיא מִה שֶׁהַחְזַרְתִּי. אָמַר: הֵטִיחַ עָלַי בֶּן עֲזִיָּאל, הֵטִיחַ עָלַי בֶּן עֲזִיָּאל.

תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁמוֹנִים תְּלִמִּידִים הָיוּ לוֹ לְהֵלֵל הַזֶּקֶן, שְׁלִשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתִּשְׁרָה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה כַּמֶּשֶׁה רַבָּנָן. שְׁלִשִׁים מֵהֶן רְאוּיִים שֶׁתַּעֲמִד לָהֶן חֲמָה פִּיהוֹשֶׁעַ בֶּן נוּן. עֲשָׂרִים בֵּינֵיהֶם. גְּדוֹל שְׁבַכְלָן, יוֹנָתָן בֶּן עֲזִיָּאל. קָטָן שְׁבַכְלָן, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי.

אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ מִקְרָא, וּמִשְׁנָה, גְּמָרָא, הִלְכוֹת, וְהַגְּדוֹת, דְּקְדוּקֵי תוֹרָה, וְדְקְדוּקֵי סוּפְרִים, וְקִלְיָן, וְחַמּוּרִין, וְגִזְרוֹת שְׁוֹוֹת, וְתַקּוּפוֹת, וְגִימְטְרִיאוֹת, וּמִשְׁלוֹת כּוֹבְסִים, וּמִשְׁלוֹת שׁוּעֵלִים, שִׁיחַת שְׂדִים, וְשִׁיחַת דְּקָלִים, וְשִׁיחַת מְלָאכֵי הַשָּׂרֵת, וְדָבָר גְּדוֹל, וְדָבָר קָטָן. 'דָּבָר גְּדוֹל', מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה. 'וְדָבָר קָטָן', הַיּוֹת דְּאַבְיֵי וְרַבָּא. לְקִיָּם מֵה שֶׁנֶּאֱמַר: (מִשְׁלֵי ח) "לְהַנְחִיל אֶהְבִּי יֵשׁ, וְאַצְרַתִּיהֶם אֲמֵלֵא". וְכִי מֵאַחַר דְּקָטָן שְׁבַכְלָם כֵּן, גְּדוֹל שְׁבַכְלָם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

אָמְרוּ עָלָיו עַל יוֹנָתָן בֶּן עֲזִיָּאל, בְּשָׁעָה שִׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה, כָּל עוֹף שְׁפוֹרֵחַ עָלָיו, נִשְׂרָף.

הגרסה המנוקדת - מתוך אתר "דעת".

אגדה היום

גיליון 78 | בבא בתרא ככו-קלד
לימוד התורה של תלמידי הלל

מה גבוה מהקפת כל התורה כולה? השאלה בסוסי

לאורך רוב רובה של האגדה הזו, על תלמידיו של הלל הזקן, נראה כי היא באה לתאר את גדולתו של רבן יוחנן בן זכאי. חלק גדול מתוכה מפרט את כמות הידיעות המפליאה שלו, ורק הפתיחה והסיום מוקדשים לדמויות אחרות – שאר תלמידיו של הלל, וביניהם התלמיד המובחר ביותר שלו. לא היינו מתפללים למראה יחס זה בין רבן יוחנן בן זכאי לכל שאר התלמידים, אילולא משמעות דברי האגדה הייתה הפוכה מהרושם הזה: היא אומרת בפירוש שרבן יוחנן הוא הקטן שבתלמידים. מבחינה לוגית פשוטה אין כאן שום בעיה – לא משנה כמות המילים, משנה רק מה שהאגדה באה להגיד, והיא אומרת שהקטן שבתלמידים הוא רבן יוחנן בן זכאי. אבל מבחינה ספרותית-רוחנית, מבנה האגדה אומר דרשני. פעמים רבות מוצאים אנו התאמה בין תוכן האגדה ובין האופן שבו היא מנוסחת. לכאורה, אם רוצים חכמים להגדיר את מערכת היחסים בין תלמידי הלל, מתבקש שהם יבנו את האגדה באופן מתאים, ויציבו במרכז את התלמיד הבכיר – יונתן בן עוזיאל. מדוע בכל זאת תופס רבן יוחנן בן זכאי מקום מרכזי?

בעיניים כמותיות, אכן רבן יוחנן בן זכאי הוא הדמות המרכזית באגדה, למעט הלל עצמו. כשמסתכלים בעיניים שטחיות, אפשר להתרשם שהוא התלמיד החשוב ביותר, אפשר אפילו לא לשים לאמירה שיש שבעים ותשעה תלמידים מוצלחים יותר. זו לא תהיה טעות: במישור הכמותי, רבן יוחנן בן זכאי ידע הכי הרבה. היה לו היקף עצום

של ידיעות, בכל תחומי התורה (שאגב, מתגלה באגדה זו במלוא רחב היקפה, הרבה מעבר לארבע אמות מצומצמות של הלכה). אילו היינו מזמינים אותו לתיקון ליל שבועות, הוא היה יכול להעביר לנו עשרה שיעורים במשך הלילה, ובכל שיעור לחלק דף עם מאתיים מקורות. לא במקרה מקדישה לו האגדה מילים רבות, הוא באמת ידע מילים רבות יותר, דברי תורה רבים יותר, מכל חבריו.

אבל בעיניים איכותיות, מדרגת הבקיאות הרחבה היא הנמוכה ביותר. היא כמובן גבוהה מאוד, הלוואי והיינו זוכים לקורטוב של קורטוב מרמת הידיעה הזאת, אך עדיין היא נמוכה בהשוואה לתלמידיו המובחרים של

הלל. על יונתן בן עוזיאל לא צריך להכביר מילים, כי זה לא מתאים לו – לימודו אינו נמדד בכמות ובהיקף אלא בגובה, בעומק, במהות. כשהוא עוסק בתורה, כולו אש בוערת. בלי ריבוי תחומים, בלי להתפרס לכל הכיוונים, בלי למלא את הש"ס במשניות מפיו, הוא מגיע למדרגה גבוהה שאין גבוה ממנה. מי שינסה להגביה עוף יותר ממנו, ישרף.

במובן מסוים, רבן יוחנן בן זכאי נתן לנו את התורה. הקדוש ברוך הוא נתן למשה תורה נצחית, משה העביר הלאה תורה שמתאימה למציאות של נבואה והשראת שכינה, עד שחרב הבית. אז עמד רבן יוחנן בן זכאי ובנה מרכז תורה חדש, סדר יום חדש, עולם יהודי שיכול להתקיים גם ללא מקדש, אלא על אדני התורה ובאמצעות מצוות בגרסה זמנית. **לימודו של רבן יוחנן מתאים לדורות שאחרי החורבן, וגם בימינו יש חשיבות ללימוד לפי מתכונת זו – להקיף, להכיר, לגעת בכל ענפי התורה. אבל מדי פעם צריך להסתכל אחורה, לכיוון תלמידי החכמים האחרונים של תקופת בית שני, להתרשם מלימוד חי ובוהר שאינו מצטמצם לכמות מילים.**

לעיון נוסף

עוד מאגדות השבוע:

אין לדיין אלא מה שעיניו רואות
(קלא א)

מפרשנות האגדה:

רבים מבארים מדוע דיוני אבני ורבא נקראים דבר קטן. השל"ה הקדוש כותב כי דיוני הגמרא בנושאים הארציים נראים קטנים, אך באמת הם גדולים, והגודל שלהם עתיד להתגלות - כפי שהמאור הקטן עתיד להאיר באותה מידה כמו המאור הגדול (פסחים מצה עשירה דרוש שלישי, ועוד).

בשם הבעל שם טוב, על פי שיטתו הייחודית בעניין מטרת לימוד התורה, מובא כי כאשר לומדים את סוגיות הגמרא רק לשם החידוד וההנאה האינטלקטואלית - זה דבר קטן. אבל אם המטרה היא להיות מרכבה לשכינה, לא משנה מה לומדים - תורת הנסתר או דיני נזיקין - זה דבר גדול (בעל שם טוב על התורה, ואתחנן)

על יונתן בן עוזיאל לא צריך להכביר מילים, כי זה לא מתאים לו - לימודו אינו נמדד בכמות ובהיקף אלא בגובה, בעומק, במהות. כשהוא עוסק בתורה, כולו אש בוערת